

Raziskujem preteklost 9: samostojni delovni zvezek 1. del– rešitve

1. DEL: Kaj že znam?

1.

DOBA GEOGRAFSKIH ODKRITIJ (čas): od 15. do 18. stoletja	
VZROKI	POSLEDICE
Trgovino z Azijo so nadzorovali turški in arabski trgovci, ki so zaračunavali visoke cene, zato so evropski trgovci začeli iskati pomorske poti v Azijo.	Vzpostavitev svetovne trgovine, novi izumi, nastanek novih kolonij, širjenje evropske kulture na druge celine, uničenje starih ameriških civilizacij, izmenjava dobrin med celinami, vzpostavi se trgovina s sužnji, spremenjena rasna in kulturna podoba Amerike ...

2.

HUMANIZEM	Humanizem je kulturno in izobrazbeno gibanje, ki se je pojavilo v 14. stoletju v Evropi; predstavljal je nov pogled na svet.
RENEZANSA	Renesansa je umetniška smer, ki se je začela v Italiji, med letoma 1300 in 1600 pa se je razširila po celi Evropi.

3.

ZNANOST V ČASU HUMANIZMA IN RENESANSE	ZNANOST V ČASU 17. IN 18. STOLETJA
Nastajati so začeli zametki moderne znanosti. V astronomiji so ugotovili, da Zemlja kroži okoli Sonca, v medicini so začeli proučevati zgradbo človeškega telesa, razvijali sta se tudi kemija in kartografija. Pomembna je bila tudi iznajdba tiska s premičnimi črkami.	Znanstveniki so do odkritij prišli z razumom in znanstveno metodo, kar je privedlo do znanstvene revolucije. Do pomembnih odkritij je prišlo na področju fizike in matematike (Newtonov gravitacijski zakon), medicine in kemije.

4.

a) Razsvetljenci so poudarjali vero v razum in znanost, človekove pravice ter »naravne pravice« do življenja, svobode in lastnine.

b) Voltaire, Rousseau, de Montesquieu, Friderik II., Marija Terezija in Jožef II. (uvedba številnih reform v Habsburški monarhiji) ...

c) Marko Pohlin, Jurij Japelj, Valentin Vodnik, Anton Tomaž Linhart, Jernej Kopitar.

Avtor prvih slovenskih dram: Anton Tomaž Linhart

Prvi učbeniki v slovenskem jeziku: Valentin Vodnik

Izdajal je prvi časopis v slovenskem jeziku: Valentin Vodnik

Avtor slovnice »kranjskega jezika«: Marko Pohlin

5.

KATERO STOLETJE JE ZAZNAMOVALA?	KJE SE JE ZAČELA?	ZAKAJ PRAV TAM?
Drugo polovico 18.	V Angliji.	Ker je bila tam zelo razvita trgovina, Anglija je

stoletja.		imela surovine in dobro razvit promet, država je bila politično stabilna, podpirali so liberalni kapitalizem.
POZITIVNE POSLEDICE		
Industrializacija Evrope, rast bank, gradnja novih prometnih povezav, porast pomorskega prometa, urbanizacija, modernizacija mest ...		
NEGATIVNE POSLEDICE		
Spremenjeno ravnotežje moči med državami, pojavila se je neenakost v svetu, tekmovalnost med posameznimi državami, nenadzorovano širjenje mest ...		

6.

NAČIN VLADANJA	SKUPNO	RAZLIKE
ABSOLUTIZEM Oblika vladanja, pri kateri je oblast kralja neomejena.	Glavni vodja države je kralj, opora kralju so vojska, uradništvo in Cerkev.	Absolutizem se od parlamentarne monarhije razlikuje po tem, da je pri absolutizmu kralj edini, ki odloča o državnih zadevah, v parlamentarni monarhiji pa o državnih zadevah soodloča parlament. Absolutistom je pravico do vladanja dajal Bog, razsvetljeni absolutisti pa so se sklicevali na razum.
PARLAMENTARNA MONARHIJA Kraljevina, v kateri poleg kralja o državnih zadevah soodloča parlament.		
RAZSVETLENI ABSOLUTIZEM Vladarji te oblike vladanja so spoznali, da so izobraženi in zadovoljni prebivalci gospodarsko uspešnejši.		

1. DEL: poglavje 1: Prva svetovna vojna: vojna, ki je pretresla svet

Svet na začetku 20. stoletja

1.

- a) Avtomobil, letalo, telefon.
- b) Promet je začel potekati veliko hitreje, hitreje so še začele širiti tudi informacije.

Napredek znanosti in nove gospodarske velesile

2.

- a) Italijanov.
- b) Da je bilo izseljevanje zelo množično in da so priseljenci s seboj v novo domovino prinašali svojo kulturo in navade.

Širjenje demokratičnih pravic

3.

Zahtevale so volilno pravico za ženske.

Boj za kolonije

Balkansko krizno žarišče

4.

- a) Balkan je zaradi raznolikosti interesov velikih sil postal krizno žarišče, imenovano »**sod smodnika**«. Nasprotja med tu živječimi narodi so pripeljala do dveh vojn, v katere so bile vpletene tudi druge evropske države. V prvi balkanski vojni leta 1912 so se narodi na Balkanu borili za osamosvojitvev izpod osmanske oblasti. V drugi balkanski vojni leta 1913 so se med seboj spopadli za preostalo evropsko ozemlje Osmanskega cesarstva.
- b) Na območje, kjer lahko hitro pride do oboroženega spopada.
- c) Zaradi večstoletne oblasti Turkov nad večino balkanskega polotoka; Slovani so želeli, da bi območje spet postalo krščansko.

Začetek prve svetovne vojne

1.

- a) Odgovori po izbiri (npr.: začela se je leta 1914, zajela je večji del Evrope, končala se je leta 1918; potekale so številne fronte; v bojih so se uporabila nova orožja ...).
- b) Ker je od vseh vojn do tedaj zajela največje ozemlje in prizadela največje število ljudi.

Zakaj vojna ni bila presenečenje

2.

- centralne sile
- antantne sile

3.

Spodbujali so jih politični in gospodarski interesi velikih sil. Nove gospodarske sile so iskale prostor za nove kolonije, stare pa niso želele odstopiti svojih kolonij. To je privedlo do napetosti in tekme v oboroževanju.

4.

- a) Prikazuje evropske vladarje in njihove lastnosti.
- b) Kot leno cesarstvo, kjer se samo kadi.
- c) Kot debel in bogat gospod.
- č) V bojevitem.
- d) Odnosi med evropskimi državami so bili zelo napeti. Vsi so želeli zaščititi svoje interese in si pridobiti čim več moči.

5.

a)

<i>Evropske države so tekmovala za kolonije v Afriki. Starim kolonialnim velesilam so se pridružile nove države, zlasti Italija in Nemčija.</i>	Boj za kolonije.
<i>Nemčija in Velika Britanija sta tekmovali na morju in razvijali nove ladje.</i>	Tekma v oboroževanju in prevladi na morju.
<i>Rusija in Avstro-Ogrska sta bili tekmici na Balkanu. Rusija je podpirala težnje Srbov po osamosvojitvi južnih Slovanov.</i>	Napetosti med narodi na Balkanu.
<i>Francija se je želela maščevati Nemčiji za poraz v francosko-pruski vojni.</i>	Stare zamere.

Odločilni dogodki na Balkanu poleti 1914

6.

Gavrilo Princip si je želel, da bi se Južni Slovani združili v eno državo in se osvobodili avstrijske nadoblasti, cesar in njegov naslednik pa sta temu nasprotovala.

Oblikovale so se številne fronte

7.

	CENTRALNE SILE	ANTANTNE SILE	POMEMBNEJŠE BITKE
ZAHODNA FRONTA	Nemčija	Francija in Velika Britanija	Ypres, Soma, Marna, Verdun
VZHODNA FRONTA	Nemčija in Avstro-Ogrska	Rusija	Tannenberg, Mazurska jezera
BALKANSKA FRONTA	Avstro-Ogrska	Grčija	Solun
ITALIJANSKO-AVSTRIJSKA FRONTA	Avstro-Ogrska	Italija	Kobarid

Zakaj je Italija vstopila v vojno

8.

a) Avstro-Ogrska in Osmansko cesarstvo.

b) Slovenski (Italiji so obljubili četrtno slovenskega narodnega ozemlja) in hrvaški.

c)

- Italiji naj bi pripadli Tridentinsko, Južna Tirolska do Brennerja, Trst, Goriško-Gradiščanska, Istra do Kvarnerja, otoka Cres in Lošinj in še nekateri jadranski otoki ter območja v Dalmaciji.

- Meja slovenskega ozemlja naj bi potekala po Julijskih Alpah, čez Mangart in Triglav, do Idrije in Snežnika.

- Italija naj bi dobila tudi del Osmanskega cesarstva in afriške kolonije.

- Italija mora v enem mesecu po podpisu sporazuma napovedati vojno Avstro-Ogrski.

č) Italija je izpolnila svojo obvezo, saj je prej kot v enem mesecu po podpisu londonskega sporazuma napovedala vojno Avstro-Ogrski in tako odprla novo fronto.

Zakaj so ZDA vstopile v vojno

9.

99 % ameriških posojil med vojno je šlo v roke antantnih sil, predvsem Velike Britanije.	G
Leta 1917 je začela Nemčija s podmornicami potapljati nevtralne ladje, mnoge med njimi so bile ameriške.	P
Potopitev Lusitanije leta 1915.	P
Nemški vohuni so od leta 1916 podtikali bombe na ameriške ladje in izvedli več poskusov atentatov.	P
Nemčija je leta 1917 Mehiki ponujala zavezništvo. V zameno za napad na ZDA naj bi Mehika po zmagi Nemčije dobila ameriško ozemlje.	P

Značilnosti prve svetovne vojne

1.

a) Moderno orožje, ki lahko povzroči veliko škode, uporabljajo se tudi daljinsko vodene rakete.

b) Veliko civilnih žrtev in porušenih zgradb.

Kako čim bolj oslabiti nasprotnika

2.

V desetletjih pred prvo svetovno vojno je napredek tehnike vplival na razvoj **novih** in **močnejših orožij**.

- Topovi so bili močnejši, granate so izstrelili dlje in natančneje.

- Pehota je bila opremljena s polavtomatskimi puškami, konjenica je izgubila svoj pomen.

- Prvič so bili na bojiščih uporabljeni bojni plini.

- Nova prometna sredstva (vlak, tovorna vozila) so bila v vojni izjemno pomembna.

- Britanska vojska je prva na bojiščih uporabila tanke.

- Pomembno vlogo so imela tudi **letala**. Pomagala so usmerjati topove, uporabljali so jih tudi za izvidništvo, bombardiranje naselij, ladij in podmornic. Pogosta je bila tudi uporaba **cepelinov** (imenovanih tudi zračne ladje).
- V bojevanju na morju so veliko strahu povzročale **podmornice** in **mine**. Močno orožje na morju je bil **torpedo**, izstrelak namenjen uničevanju ladij in drugih plovil.

3.

Življenje na fronti je bilo za vojake izjemno psihično naporno, saj so se vsak dan srečevali s smrtno nevarnostjo, mnogi znanci so postali žrtve vojne.

Kakšno je bilo življenje v strelskih jarkih

4.

Kakšno je bilo življenje v zaledju

5.

Izjava potrjuje trditev, da se je med prvo svetovno vojno uveljavil nov pogled na ženske. Med vojno se je izkazalo, kako pomembne so bile ženske, ki so v tovarnah in na poljih opravljale delo, ki je pred tem veljalo za moško delo. Ženske so s tem dokazale, da so enakovredne moškim, in tega po koncu vojne ni mogel nihče zanikati.

6.

Vsesplošno pomanjkanje, odvzem surovin za potrebe vojske, skrbno nadzorovanje porabe živil, predpisan jedilnik ...

Oktobrska revolucija v Rusiji

1.

- a) Velika sprememba družbenih, ekonomskih, političnih odnosov, ki jo izvedejo napredne družbene sile.
- b) Industrijska revolucija, pomlad narodov.

Vzroki za nezadovoljstvo v Rusiji

2.

Rusijo je vodil **car Nikolaj II.**, ki je vladal avtokratsko in zavračal vse poskuse, da bi reformirali državo. Oporo je imel v plemstvu in pravoslavni cerkvi, ki sta branila svoje privilegije. Najštevilnejši v ruski družbi so bili kmetje. Bili so revni in nepismeni. Mnogi so se v mestih zaposlili kot delavci v tovarnah. Delavci so bili brez pravic in prepuščeni izkoriščanju lastnikov tovarn.

Od začetka 20. stoletja je naraščalo nasprotovanje carjevi avtokratski oblasti. Nastale so prve politične stranke. Meščanske stranke so zahtevale parlamentarno monarhijo. Delavske stranke so se razdelile na **manjševike**, ki so zagovarjali izboljšanje položaja delavcev z reformami, in **boljševike**, ki so zagovarjali revolucijo.

V času vojne so se **razmere poslabšale.** Ruska vojska je doživela številne poraze in velike izgube. Pomanjkanje moške delovne sile je povzročilo zastoje v proizvodnji in neobdelana polja. Zelo je primanjkovalo blaga in hrane, kar je dvignilo cene. Nezadovoljstvo s carjem in njegovo oblastjo se je povečalo.

Oktobrska socialistična revolucija

3.

V letu 1917 je nezadovoljstvo prebivalcev doseglo vrhunec. Februarja so v Petrogradu zaradi pomanjkanja hrane in goriva izbruhnili **nemiri delavcev.** Car je odstopil. V naslednjih mesecih so se zvrstile številne vlade. Vendar nobena ni končala vojne, zato so se razmere v Rusiji še poslabšale. Revolucionarno usmerjene delavske stranke so začele po državi ustanavljati **sovjete** – krajevne odbore oblasti, ki so jih sestavljali delavci, kmetje in vojaki. Oblast nad sovjeti so pridobili **boljševiki** pod vodstvom **Lenina**. Leninove obljube prebivalcem so se glasile: »Oblast sovjetom! Zemljo kmetom! Mir ljudem!«

V noči s 24. na 25. oktober 1917 so boljševiki zavzeli sedež vlade v Petrogradu in prevzeli oblast. Carja in njegovo družino so zajeli. Dogodek se imenuje **oktobrska revolucija.** Lenin je v naslednjih mesecih uresničil svoje obljube in v Rusiji se je uveljavil **socialistični sistem.**

- Ustanovljena je bila začasna delavska in kmečka vlada, imenovana Sovjet ljudskih komisarjev.
- Zemlja veleposestnikov (cerkve, carja, plemstva) je bila zaplenjena in razdeljena kmetom.
- Tovarne so bile odvzete lastnikom in podržavljene.
- Delovni čas delavcev je bil omejen na 8 ur, uvedli so tudi zdravstveno zavarovanje.

4.

	RUSIJA PRED REVOLUCIJO	RUSIJA PO REVOLUCIJI
V čigavih rokah je bila oblast?	Carjevih.	Lenin, boljševiki.
Kakšen je bil položaj carja?	Car je imel v rokah oblast.	Carja so odstavili.
Kdo je bil lastnik zemlje?	Veleposestniki (cerkev, car, plemstvo).	Kmetje.
Kdo je bil lastnik tovarn?	Lastniki tovarn, bogataši.	a.
Kakšen je bil položaj Rusije v vojni?	Bila je na strani antantnih sil in se je z Nemčijo bojevala na vzhodni fronti.	Marca 1918 je z Nemčijo podpisala mirovno pogodbo in izstopila iz vojne.

**Oblast
sovjetom!**

**Zemljo
kmetom!**

**Mir
ljudem!**

Odmevi revolucije v Evropi

5.

Oboroženi spopadi.

Številni shodi.

6.

Sporoča, da bo Lenin s širjenjem svojega načina vladanja pometel z drugimi zahodnimi državami.

Konec prve svetovne vojne in njene posledice

1.

VOJAKI	Bojni plini in zažigalne bombe.
CIVILISTI	Številne potopljene ladje, stradanje, porušena mesta.

Zakaj se je zlomila Nemčija

2.

»1. Ustavitev vseh spopadov na zemlji in v zraku v 6 urah po podpisu premirja. 2. Takojšnja izpraznitev ter umik iz Francije, Belgije in Alzacije ter Lorene najkasneje v 15 dneh. /.../ 11. Častna kapitulacija in umik nemških čet iz Nemške Vzhodne Afrike.«

(Določila nemškega premirja, podpisanega v Compiègne v noči z 10. na 11. november 1918)

3.

Več možnih odgovorov – odvisno od pojasnila.

Zakaj so posledice vojne pretresle svet

4.

- a) Nemčija in Rusija.
- b) ZDA (ker boji niso potekali na njenem ozemlju) in Italija (v vojno se je vključila kasneje).
- c) Uničenje kmetijskih površin, industrijskih poslopij in trgovskih poti.

Dosežki pariške mirovne konference

5.

- a) Ameriški predsednik Wilson je zagovarjal idejo, da imajo vsi narodi pravico, da se sami odločijo, kje bodo živeli. Po njegovem mnenju imajo vsi narodi prav tako pravico do tega, da živijo v samostojni državni enoti. Zagovarjal pa je tudi ustanovitev Društva narodov – organizacije, ki bi po svetu skrbela za mir.
- b) Svet naj bi bil pravičen. Narodi bi bili med seboj enakopravni, ne glede na njihovo številčnost. Ščitili naj bi se interesi malih in novonastalih držav. V svetu naj se vojne ne bi več dogajale ...

6.

- a) noč nemške vojske: nemška vojska se je močno zmanjšala in je bila številčno omejena
obseg Nemčije: Nemčija je izgubila precej ozemlja v Evropi in vse kolonije
noč nemškega gospodarstva: nemško gospodarstvo je upadlo, saj so morali plačevati odškodnine
- b) Francija, Belgija, Danska, Litva, Poljska in Češkoslovaška.
- c) Nemci so se počutili zelo slabo, saj so izgubili veliko ozemlja, vse kolonije, po vrhu vsega pa so morali plačevati še vojne odškodnine. Čutili so, da je kazen previsoka.

PONOVIMO: PRVA SVETOVNA VOJNA

